

Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları *

Arş. Gör. Suat POLAT
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
suat-p@hotmail.com

Doç. Dr. Cevdet KIRPIK
Erciyes Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
cevdetk@erciyes.edu.tr

Özet: Bu çalışmada temel amaç, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi bazı öğretmen yetiştirme programları öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarını farklı değişkenler açısından karşılaştırmalı analizini yapmaktır. Bu çalışma betimsel türde olup tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında “Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada cinsiyet ve yerleşim yeri değişkenleri için t testi; lisans programı, anne ve baba eğitim durumu değişkenleri için ANOVA kullanılmıştır. ANOVA testi sonucunda ortaya çıkan farkın hangi gruplar lehine olduğunu belirlemek için TUKEY testi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları ile cinsiyetleri, öğrenim gördükleri lisans programı, üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim yeri arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Ancak öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları ile ebeveynlerinin eğitim düzeyi arasında eğitim düzeyi yüksek ebeveynler lehine bir farklılık bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları orta düzeyde yüksek bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çevre, çevre sorunları, öğretmen adayları, çevresel tutum, çevre eğitimi

The Attitudes of Pre-Service Teachers towards Environmental Issues

Abstract: The main purpose of this study is to make a comparative analysis of the attitudes of the pre-service teachers from some of the teacher trainee programs in Faculty of Education, Erciyes University towards environmental issues in terms of different variables. This is kind of a descriptive study was carried out with scanning model. “Questionnaire of Attitudes towards Environmental Issues” was used in the study to gather data. T-test for the variables of gender and place of study, degree program, the parents ANOVA for the variables used in education. ANOVA test of the difference resulting from the Tukey test was used to determine which groups are in favor. According to the evidence obtained through the study, there is no difference between the variables such as gender, the undergraduate program in which they study, the place they lived before attending to university and the attitudes of pre-service teachers towards environmental issues. But there is a meaningful difference between the attitudes and variables such as the education levels of their parents on behalf of the parents with higher education levels. The attitudes of pre-service teachers participated in the study towards environmental issues were found to be in the middle level.

Key Words: Environment, environmental issues, pre-service teachers, environmental attitude, environmental education

* Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, “Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları” adlı yüksek lisans tezinin bir bölümünden türetilmiştir.

1. GİRİŞ

Çevre, genel anlamıyla; insanın içinde yaşadığı ve sürekli olarak faydalandığı bütün doğal varlıklar ile ortaya çıkardığı ve tarihin birbiriyle ilişki ve etkileşim içinde bulunduğu sistemler bütünüdür (Kocakurt ve Güven, 2005, 34-38). Yüzyıllarca çevresi ile uyum içinde bir hayat sürdüren canlılar açısından, özellikle de insan için çevre herhangi bir soruna sebep olmamıştır. Fakat canlı yaşamının belli başlı iki esas fonksiyonu beslenme ve üreme, çevre şartları tarafından tehdit edilince, çevre bir problem olarak gündeme gelmiştir. İnsan-doğa dengesinin bozulmasına sebep olan bir ivedilikle büyüyen çevre kirliliğinin esas sebebi, şüphesiz 17. yüzyılda başlayan ve 19. yüzyılda büyük bir hızla gelişen sanayi faktörüdür. Dünyanın birçok yerinde mevcut çevre imkanlarını zorlayacak derecede hızla artan nüfus, bu nüfusun yeryüzündeki kaynaklara ve ekolojik sisteme getirdiği baskı, beslenme, yerleşim, eğitim, sağlık hizmetlerinin zorlanması, azalan canlı türleri, artan kirlilik, iklim değişimleri, hızlı kentleşme ve sağlıksız endüstrileşme 21. yüzyılda dünyanın karşı karşıya geldiği önemli çevre sorunlarını oluşturmuştur (Yücel ve Morgil, 1998, 84-91).

İnsanlar, refah seviyesini yükseltebilmek için, ilerleyen teknolojiyi de kullanarak yaşamını sürdürdüğü çevre ile sürekli mücadele etmekte ve çevreyi değiştirmektedir. İnsanoğlunun geleceğini gittikçe daha güçlü tehdit eden çevre sorunları da, bu mücadelenin ve değişikliklerin sonucu olarak meydana gelmektedir. Çevrede meydana gelen değişiklikler olumsuz ve bozucu özellikte ise, bunlar çevre sorunları olarak değerlendirilmektedir (Alım, 2006, 600).

İnsanlar dünyaya geldiği günden bu yana hem çevresinden etkilenmekte hem de çeşitli aktiviteleriyle çevresini etkilemektedir. Son 200 yılda endüstri, tarım ve tıp alanlarındaki ilerlemeler insanın doğadaki fonksiyonunu öne çıkartmakta, beraberinde nüfusun artması ve buna paralel olarak çeşitli çevre sorunlarını gündeme getirmektedir. Nüfusun hızlı artması, denetimsiz kentleşme, endüstrileşme, hava kirliliği, sulardaki kirlenme, tatlı su kaynaklarının dağılım ve tüketimindeki etkinsizlik, küresel ısınma, doğal yaşamın kaybolmayla yüz yüze gelmesi, karbondioksit gazının artması sebebiyle meydana gelen iklim değişikliği, ozon tabakasının inceliyor delinmesi, atmosfere yayılan gazların sebep olduğu sera etkisi, asit yağmurları, kıyıları kaplayan kimyasal atıklardaki artışlar, milyonlarca bitki ve hayvan çeşidinin yok olmayla karşı karşıya gelmesi, nükleer tehlikeler, toksin atıklar, cıva kirlenmeleri ve yeşil alanların azalması çölleşmenin artması günümüzde ortaya çıkan temel çevre sorunlarıdır (Kahyaoğlu vd., 2008, 43).

Kentleşme, kitlesel üretimin yanında ulaşım teknolojisindeki ilerlemeler, altyapı yatırımlarını, mal ve hizmet taleplerini de arttırmıştır. Talepteki hızlı artış gerek coğrafi gerekse teknolojik olarak yeni enerji kaynaklarının elde edilmesini gündeme getirmiştir. Karbondioksit ve diğer bazı gazların emisyonunun artması “sera etkisine” sebep olarak, küresel ısınmaya ve kutup buzullarının erimesine, karasal alanların sular altında kalmasına sebep olacaktır. Gazların yoğun kullanımının sebep olduğu atmosferdeki ozon tabakasındaki delik, öldürücü güneş ışınlarının yeryüzüne ulaşımını kolaylaştırmaktadır. Tropikal ormanların yok edilmesi, dünyadaki toplam yağmur oranının azalmasına, dünyanın gittikçe çölleşmesine ve sulardaki tuzluluk miktarının artmasına sebep olmaktadır. Sanayideki gaz emisyonlarının sebep olduğu bir problem de asit yağmurlarının ormanlara zarar vermesidir. Ormanların zarar görmesi erozyon, hammadde kaybı ve faydalı bitki ve hayvan nesillerinin tükenmesine yol açmaktadır. Dünya nüfusunun hızlı bir şekilde çoğalması kent ve altyapı alanlarının, tarımsal alanları kaplayacak derecede ilerlemesi, gıda üretiminin azalmasına sebep olmaktadır. Daha az alanda daha fazla üretim amacıyla kullanılan gübre ve tarımsal ilaçlar toprağın yapısını bozmakta ve verimlilik ömrünün kılmasına sebep olmaktadır. Bu durum insan vücuduna gıda yoluyla daha çok zararlı kimyasal madde girmesine sebep olmaktadır (Özbey, 2002, 2-3). Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere sayılan tüm tehditlerin insan kaynaklı olduğu açıkça görülmektedir. Dolayısıyla insanların bu tür davranışlarını önleyecek caydırıcı yasalara ihtiyaç duyulduğu muhakkaktır.

Türkiye, çevre konusunun doğrudan anayasasında yer aldığı ülkelerden biridir. Yürürlükteki Çevre Kanunu ve ilgili yönetmelikleri ile çevreyi ilgilendiren hemen her alandaki faaliyet yasal olarak kontrol altına alınmış olmasına rağmen, uygulamada birden fazla kurum ve kuruluşa verilmiş, birbiri ile iç içe geçmiş sorumluluk ve yetki kargaşası nedeniyle birçok sorun yaşanmaktadır. Türkiye’deki çevreye yönelik yasal çerçevenin Avrupa Birliği ve gelişmiş ülkeler ile uyumlu olması ve bunun gerektirdiği örgütlenmenin gerçekleştirilmesi gereklidir. Bu konuda gelişmiş ülkelerdeki örgütlenme örneklerinden yararlanmak mümkündür (Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Tematik Paneli, 2003, 4-5).

Sürdürülebilir kalkınma tanımında çevre ile büyüme arasında kurulan ilişki, 5 Haziran 1972 tarihinde İsveç’in başkenti Stockholm’de yapılan Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevresi Konferansı, 1992’de Brezilya’nın başkenti Rio de Janeiro’da düzenlenen Çevre ve Gelişme Üzerine Birleşmiş Milletler Konferansı’ndaki çerçeve anlaşmasında daha da belirginleştirildi. Çerçeve anlaşmasından sonra, 1997 sonunda Japonya’nın Kyoto şehrinde düzenlenen ve sonrasında da 2002 yılında, Güney Afrika’nın Johannesburg kentinde düzenlenen dünya

toplantılarında Rio Toplantısı'ndan beri yaşanan gelişmeler incelenerek ilerideki uygulamalar konusunda kararlar alındı (Şimşekli, 2001, 73). Hiç şüphesiz ki yapılan tüm bu etkinlikler, uluslararası toplantılar sürdürülebilir bir çevre, bir dünya açısından önemi tartışılmamakla beraber bunlar tek başına yeterli değildir. Çevre üzerinde bozucu etki yaratan insan davranışlarını düzeltmeye yardımcı olacak etkili bir çevre eğitiminin verilmesi hayati öneme sahiptir.

Yüzyıllarca kendi başına işlevini devam ettiren çevre dengesi artık bu işlevi yerine getiremeyecek şekilde bozulmayla karşı karşıya gelmiştir. Doğanın kendi içinde depolayamadığı atıklar ve bu atıkların niceliği çevre dengesi içinde ciddi boyutlara ulaşmıştır ve çoğalmaya da devam etmektedirler. Bu doğrultuda insanların doğayı tahrip etmesi ve kendi menfaatleri için düşüncesizce kullanması günümüzde karşılaşılan çok sayıda çevre probleminin esasını oluşturmaktadır. Bunların neden ve sonuçlarının bilincinde olmak, çevrenin korunmasına yönelik faaliyetlerimizde önemli rol oynayacaktır. Dolayısıyla çevre sorunları sadece teknoloji veya yasalarla önlenmesi mümkün değildir, bireysel davranışların değişmesi ile mümkündür. Davranışların değişmesi ise tutum, bilgi ve değer yargılarının değişmesini gerektirir. Çevreye karşı pozitif tutum, bilinç ve değer yargılarının oluşması ise etkin bir çevre eğitimi ile mümkün olacaktır (Kaya vd., 2009, 43-54).

1970'li yıllardan sonra çevre problemlerinin artışıyla çevre ile ilgili araştırmalar da artmıştır. Siyaset, bilim ve eğitim alanlarında bu problemlerin önlenmesine ve çözümüne yönelik çalışmalar kapsamında çevre eğitimi kavramı kabul edilmiş ve çevre eğitimi programları yapılmaya başlanmıştır. Tiflis Bildirgesi (1977), çevre eğitiminde önemli bir noktayı oluşturmuştur. Bu bildirmede ulusal ve uluslararası seviyede çevre eğitiminin geniş çerçevesiyle birlikte niteliği, amaçları ve pedagojik esasları üzerinde durulmuştur. Çevre eğitiminde hedef kitle tüm insanlardır ve amaç da çevreye karşı duyarlı ve olumlu tutuma sahip insanlar yetiştirmektir. Çevre eğitiminin amacına ulaşmasında okulların görevleri büyüktür. Okulların ders programında çevre eğitime yeterince yer verilirse çevre eğitiminin amacına ulaşması sağlanabilir. Çocukların çevre eğitimini en verimli şekilde alabilecekleri öğretim seviyesinin ortaöğretim olduğu konusunda çeşitli görüşler vardır ama ülkemizde çok sayıda çocuğun ilköğretim sonunda okuma şansına sahip olmaması, küçük yaşta hayata atılmak mecburiyetinde kalan bu çocuklara çevre eğitiminin okul öncesinden başlanarak, ağırlıklı olarak ilköğretim sürecinde verilmesini mecburi kılmaktadır. Ülkemizde okul öncesi eğitiminde çevre eğitimiyle ilgili yerleşik bir program bulunmamaktadır. Ancak belirli gün veya haftalarda çevre konusuna yer verilmektedir (Şimşekli, 2001, 73).

Canlı yaşamı, yer aldığı ortamın bir ürünü olduğundan çevrenin, doğal ya da çeşitli müdahalelerle değişmesi o bölgede yer alan tüm canlılık faaliyetlerini de benzer miktarda etkilemektedir. Bu nedenle 21. yüzyılda çevre konusuna gösterilen hassasiyet ve bu konuda yürütülmesi gereken yaklaşımlar artarak önem kazanmıştır. Çevre kirliliği insanoğlunun en önemli gündemlerinden biri olmuş, bu kirlenmenin önüne geçilmesi ve çevrenin korunma altına alınması ulusal sınırları aşan bir boyut kazanmıştır. Gelecek nesillerin daha sağlıklı ve güvenilir bir ortamda yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlamak için çevreye duyarlı insanlar yetiştirmek, zorunlu hale gelmiştir. Çevre sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olan bireylerin bu sorunların giderilmesinde de üzerlerine düşen görevlerin neler oldukları bilincine ulaştırılmaları gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi, ancak etkili bir çevre eğitimi ile mümkün olacaktır (Şahin, 2004, 113-128).

Bu konuda, eğitime ve tabii olarak, onun esas ögesi olan öğretmenlere büyük sorumluluk ve görevler düşmektedir. Öğretmenler, çevre kirliliği, doğal kaynakların kötü kullanımı, aşırı nüfus artışı, doğal afetler gibi dünya problemlerine duyarlı olmalıdır. Bu problemler, gelecekte dünyayı yaşanmaz hale getirebilir. Dolayısıyla öğretmenler, bu konuda hem öğrencileri hem de yetişkin insanları eğitmeyi amaçlamalıdır (Öztürk ve Oltuoğlu, 2003, 30-31).

Çocukların çevreyi algılayışlarını etkileyen birçok değişken bulunduğu ifade edilmektedir. Yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, ailenin eğitim durumu, yerleşim yeri ve formal eğitim süreci gibi bazı bağımsız değişkenler çocukların öğrenmelerini, algılamalarını, tutumlarını ve davranışlarını etkileyebilmektedir. Bu bağımsız değişkenlerin etkileri çoğu çalışmada incelenmiştir. Formal eğitim sürecinin bireylerin çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmelerine yardım ettiği birçok çalışmanın sonucu olarak bulunmuştur (Domka, 2004; Palmer, 1995; Taşkın, 2004). Benzer şekilde farklı yerleşim yerlerinde yaşayan çocukların çevreyi algılamaları da değişmektedir (Basile, 2000; Paraskevopoulos ve ark, 1998; Shepardson, 2005;). Çoğu çalışma yaş faktörünün de bireylerin olguları algılamaları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Littledyke, 2004) (Akt. Taşkın ve Şahin, 2008, 10).

Farklı eğitim-öğretim sürecinden geçmiş insanların farklı çevresel tutum ve davranışlara sahip olmaları beklenmektedir (Kahyaoğlu, 2005; Şama, 1997). Farklı maddi ve manevi özelliklere sahip insanların farklı çevresel tutum ve davranışlara sahip olmaları beklenmektedir (Atasoy, 2005; Yılmaz, Boone ve Andersen, 2004). Farklı cinsiyetlere sahip insanların farklı çevresel tutum ve davranışlara sahip olmaları beklenmektedir (Erol, 2005; Erol ve Gezer, 2006;

Özdemir, 2003). Farklı anne ve baba eğitim seviyesine sahip insanların farklı çevresel tutum ve davranışlara sahip olmaları beklenmektedir (Özmen, Çetinkaya ve Nehir, 2005) (Akt. Aksu, 2009). Ayrıca bir ülkede çevre sorunlarının fazla olması ve ciddiyeti, sanayileşme, kentleşme, teknolojik durum, etnik ve dinsel faktörler, bilimsel ve etik düzey, demokratik kuralların varlığı, yönetsel, politik ve ekonomik istikrar, insan hakları, siyasî partiler ve sivil toplum örgütleri gibi faktörler de o ülkede yaşayan insanların çevresel tutum ve davranışlarını doğrudan ya da dolaylı yollardan etkilemektedir (Aksu, 2009, 30-31).

Günümüzde çevre kirliliğinin, korkunç aşamalara ulaşması ve çok sayıda canlının hayatını sürdürebilmesini zorlaştırması sonucu gelecek nesilleri eğitecek olan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına karşı tutumlarını ortaya koymak ve çevre sorunlarına karşı tutumlarının yüksek olmasını öngörmek normal bir durumdur. Çünkü çevreyi önce kendisi koruyup daha sonra bu alışkanlığı gelecek nesillere aşılayacak olan öğretmenlerdir. Bir ülkede, çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önüne geçilmesi, çevrenin insan sağlığına olumsuz etkilerinin önlenerek insanın sağlıklı yaşamasına fırsat sağlanması konusunda başarıya ulaşabilmek için gelecek nesilleri yetiştirecek olan öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Öğrencileri yetiştirme görevini üzerine alan öğretmenlerin çevre sorunlarına yönelik tutumları öğrenciler için fazlasıyla önemlidir. Öğretmen adaylarının çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutumlarını belirlemek, gelecekte çevreye karşı ne ölçüde duyarlı vatandaşlar yetişeceği konusunda ipucu vermesi açısından anlamlıdır. Çevre sorunlarına yönelik duyarlı insanlar yetiştirecek olan öğretmenlerin, öğrencilerine örnek olması bakımından çevre sorunlarına yönelik tutumları oldukça önem arz etmektedir (Aksu ve Avcı, 2009, 62).

Eğitim Fakülteleri'ndeki öğretmen adayları; farklı kırsal, kentsel alanlardan gelmektedir ve farklı cinsiyet özelliklerine sahiptirler. Ayrıca bu öğretmen adaylarının anne ve babalarının eğitim seviyeleri büyük oranda farklılıklar göstermekte olup geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları; öğrenim gördükleri lisans programına, cinsiyetlerine, anne ve babalarının eğitim durumlarına, üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim birimine göre farklılıklar gösterecektir. Bu hipotezden hareketle öğretmen yetiştirme programları öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından karşılaştırmalı analizini yapmak araştırmanın konusunu teşkil etmektedir.

1.1. Amaç

Bu araştırmada, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi öğretmen yetiştirme programları (Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi, İDKAB, Türkçe) öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeylerini ölçmek ve çeşitli değişkenler (lisans programı, cinsiyet, yerleşim yeri, anne ve baba eğitim düzeyi) açısından farklılaşmasını incelemek amaçlanmıştır.

1.2. Önem

Doğanın dengesinin bozulmasıyla artan erozyonlar, canlı türlerinin yok olması, radyoaktif kirlenme, çölleşme ve asit yağmurları, insanların açlık ve yoksulluk oranının çoğalması, çevre problemlerinin boyutunun çok büyük olduğunu ve insan neslini büyük oranda tehdit ettiğini ortaya koymaktadır (Gezer, 2006, 23-24).

Hızlı artan dünya nüfusu, ilerleyen sanayi ve bunların yanında kentleşme olgusu, daha iyi hayat şartlarına ulaşma arzusu insanları aşırı ve bilinçsizce doğal kaynak kullanımına, enerji üretimine ve tüketime sevk etmiştir. Bunun sonucunda dünya doğal kaynak varlığını önceki durumuna getiremeyecek, yani kendisini yenileyemeyecek hale gelmiş ve çevre problemleri toplumlarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Doğal ve yapay çevrenin bozulması halinde canlıların zor şartlarla karşılaşacağı bilinmektedir. Çevre sorunlarını insanlara duyurmada ve önlemler almada ilk başvurulacak yol eğitimidir. Bu sebeple insanlara tüm eğitim imkânlarından yararlanarak çevre bilincinin verilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Kabaş, 2004, 99).

Bireysel veya toplumsal bencillik, istek, çıkar ve yararlar çevre bilinci üzerinde önemli etkenler olduğundan, yok edici, yıkıcı, kirletici ve bozucu faaliyetler doğanın dengesini bozmakta, ekosistemler olumsuz etkilenmektedir. Günümüzde çevre sorunları yalnızca teknoloji veya yasalarla halledilecek bir sorun değildir. Alışkanlıkların veya bireysel davranışların değişmesi ile mümkündür. Bu nedenle bireylere çevre ile ilgili olumlu davranış ve tutumların kazandırılmasında ileride çocuklarımızı yetiştirecek olan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının belirlenmesi önemlidir.

1.3. Problem Cümlesi

Öğretmen adaylarının (Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Türkçe) çevre sorunlarına yönelik tutumları ne düzeydedir? Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

1.4. Alt Problemler

- Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri öğrenim gördükleri lisans programına göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim yerine (kır-kent) göre çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının, babalarının eğitim düzeyine göre çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının, annelerinin eğitim düzeyine göre çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

2. YÖNTEM

Bu çalışma betimsel türde olup tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli “Çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri” olarak tanımlanmaktadır (Karalar, 1995, 5).

3. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği programı öğretmen adayları olmak üzere toplam 630 öğretmen adayı oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği programları 4. sınıf birinci ve ikinci öğretim programlarından random tekniği ile seçilmiş 200 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmaya her programdan 50 olmak üzere toplamda 200 öğretmen adayı katılmıştır.

4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veri toplama araçları olarak Yasemin Aksu (2009), tarafından geliştirilmiş, geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiş “Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

Ölçek kullanım hakkı için ölçek sahibinden gerekli izin alınmıştır. Ölçekte yer alan “Kişisel Bilgi Formu” araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

5. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan tutum ölçeği katılımcılara Mart (2012) ayı içinde, ders sırasında dağıtılmış, uygulanmış ve toplanmıştır. Tutum ölçeği dağıtıldıktan sonra katılımcılara araştırmanın konusu, amacı ve tutum ölçeğinin içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Tutum ölçeğinin doldurulması katılımcılara bağlı olarak 8-15 dakika sürmüş olup bu süre içerisinde katılımcılardan gelen sorular gerekli dönütler verilerek açıklanmıştır. Çalışma kapsamına alınan hiçbir katılımcı araştırmaya katılmaya zorlanmamış, ölçeğin uygulanması ve toplanması sürecinde gizlilik ilkesine özenle uyulmuştur.

5.1. Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Ölçeği

Araştırmada öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarını saptamak amacıyla Aksu (2009) tarafından geliştirilmiş olan “Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçekten elde edilen verilerin analizi Aksu tarafından SPSS 14 programında yapılmıştır. Yapı geçerliliğini araştırmak amacı ile faktör analizi yapılmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin ve Barlett testi sonuçlarının yeterliliği incelenmiştir. Tutum ölçeğinin KMO değeri 0,789 ve Barlett değeri ise 309,623 olarak bulunmuştur. Analiz sonucunda faktör yükleri 0,30’un altında olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Ölçekteki maddeler toplam varyansın % 35’ni açıklamaktadır. Sonuçta, yük değerleri 0,433 ile 0,747 arasında değişen ve tek faktör altında toplanan toplam 11 maddeden oluşan tutum ölçeği elde edilmiştir. Likert tipinde olan tutum ölçeği, olumlu ifadeler için 5–4–3–2–1, olumsuz ifadeler için 1–2–3–4–5 biçiminde puanlandırılmıştır. Yüksek puan çevre sorunlarına yönelik olumlu tutumu, düşük puan ise çevre sorunlarına yönelik olumsuz tutumu ortaya koymaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 11, en yüksek puan 55’dir (Aksu, 2009, 47-48).

6. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda Erciyes Üniversitesi öğretmen yetiştirme programları öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumları; öğrenim gördükleri lisans programı açısından, babalarının eğitim durumları açısından ve annelerinin eğitim durumları açısından analizini yapmak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Anova testi sonucunda ortaya çıkan farkın hangi gruplar lehine olduğunu tespit etmek için ileri istatistik tekniği olarak

TUKEY testi kullanılmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi ,05 olarak alınmıştır. Öğretmen adaylarının üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim yeri açısından ve cinsiyet değişkenleri açısından analizini yapmak için, bağımsız gruplar için t testi yapılmıştır. Benzer şekilde anlamlılık düzeyi ,05 olarak alınmıştır. Ölçekten alınacak en yüksek puan 55, en düşük puan ise 11'dir. Buna göre, 11-19 puan aralığı düşük düzey tutumu, 20-28 puan aralığı orta düzeyde düşük tutumu, 29-37 puan aralığı orta düzey tutumu, 38-46 puan aralığı orta düzeyde yüksek tutumu, 47-55 puan aralığı yüksek düzeyde tutumu ifade etmektedir.

7. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla kullanılan çevre sorunlarına yönelik tutum ölçeğinden elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

7.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri öğrenim gördükleri lisans programına göre farklılaşmakta mıdır?

Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Lisans Programına Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşma Durumunu Ortaya Koymak Amacıyla Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları Tablo 1 ve Tablo 2'te Verilmiştir.

Tablo 1: Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Lisans Programlarına Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerini Gösteren ANOVA Testi Sonuçları

Program	N	\bar{x}	Std. Sapma
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	50	39,06	4,76
Fen Bilgisi Öğretmenliği	50	40,10	6,79
İDKAB Öğretmenliği	50	40,48	3,74
Türkçe Öğretmenliği	50	40,88	4,89
Toplam	200	40,13	5,17

Tablo 1 incelendiğinde, en yüksek puan ortalamasının 40,88 ile Türkçe Öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olduğu, bunları sırasıyla 40,48 ortalama ile İDKAB Öğretmenliği, 40,10 ortalama ile Fen Bilgisi Öğretmenliği, 39,06 ortalama ile Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının izlediği görülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının genel puan ortalaması 40,13 olup bu ortalama, tutum puanları düzeyleri için belirlenen 38-46 puan aralığında yer aldığı için öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik orta düzeyde yüksek tutuma sahip olduğu söylenebilir.

Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Lisans Programına Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerinin Farklılaşmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları Tablo 2’de Verilmiştir.

Tablo 2: Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Lisans Programlarına Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Bölüm	KT	Sd	KO	F	P
Gruplar Arası	91,540	3	30,513	1,142	,333
Grup İçi	5235,080	196	26,710		
Toplam	5326,620	199			

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyinde öğrenim gördükleri lisans programı açısından anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($F=1,142$, $p>,05$). Bu bulgu, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri lisans programına göre çevre sorunlarına yönelik tutumlarının değişmediğini göstermektedir.

7.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılaşma Durumunu Ortaya Koymak Amacıyla Yapılan T Testi Sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılaşmasına İlişkin T Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	%	\bar{x}	Sd	T	P
Kız	112	56	40,71	198		
Erkek	88	44	39,38	189,1	1,818	,071

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların %56’sının kızlardan, %44’ünün erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Tablo 3’e göre en yüksek puan ortalamasının 40,71 ile kız öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Erkek öğretmen adaylarının ise 39,38 puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Cinsiyet açısından öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($t=1,818$, $p>,05$). Bu bulgu, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre çevre sorunlarına yönelik tutumlarının değişmediğini göstermektedir.

7.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim yerine (kırsal) göre çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerinin Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadıkları Yerleşim Yerine Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşma Durumunu Ortaya Koymak Amacıyla Yapılan T Testi Sonuçları Tablo 4 ve Tablo 5'te Verilmiştir.

Tablo 4: Öğretmen Adaylarının Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadıkları Yerleşim Yerine Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeyleri

Yerleşim Yeri	N	\bar{x}	Std. Sapma
Kır	72	39,23	5,09
Kent	128	40,63	5,17

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyinde en yüksek puan ortalamasının 40,63 ile üniversiteye kentsel alanlardan gelen öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. 39,23 puan ortalaması ile kırsal alanlardan gelen öğretmen adaylarının bunu takip ettiği görülmektedir. Aynı zamanda katılımcıların %36'sı kırsal alanlardan gelmektedir, %64'ü ise kentsel alanlardan gelmektedir. Tablodaki bulgulardan da anlaşıldığı üzere kentsel alanlarda yaşayan öğretmen adaylarının tutum puanları ortalamasının kırsal alanlarda yaşayan öğretmen adaylarından daha yüksek çıkması, kentsel alanlarda yaşayan öğretmen adaylarının daha iyi eğitilmiş olduklarına ve eğitim olanaklarının daha iyi olduğuna bağlanabilir.

Öğretmen Adaylarının Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadıkları Yerleşim Yerine Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerinin Farklılaşmasına İlişkin T Testi Sonuçları Tablo 5'te Verilmiştir.

Tablo 5: Öğretmen Adaylarının Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadıkları Yerleşim Yerine Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerinin Farklılaşmasına İlişkin T Testi Sonuçları

Yerleşim Yeri	N	\bar{x}	Sd	T	p
Kır	72	39,23	198	-1,852	,066
Kent	128	40,63	149,192		

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyinin farklılaşmasına ilişkin üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim yeri açısından anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($t=-1,852$, $p>,05$). Tablodaki anlamlılık değerine bakıldığında elde edilen değer anlamlılık derecesine çok yakın olduğu görülmektedir. Ancak yine de yukarıdaki verilerden hareketle yerleşim yeri değişkeninin araştırmaya katılan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarını etkilemediği yorumu yapılabilir.

7.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının, babalarının eğitim düzeyine göre çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerinin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşma Durumunu Ortaya Koymak Amacıyla Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları Tablo 6, Tablo 7 ve Tablo 8’de Verilmiştir.

Tablo 6: Öğretmen Adaylarının Babalarının Eğitim Durumuna Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeyleri

Baba Eğitim Durumu	N	\bar{x}	Std. Sapma
İlköğretim	85	39,34	4,99
Ortaöğretim	55	39,40	5,59
Yükseköğretim	60	41,83	4,68
Toplam	200	40,13	5,17

Tablo 6 incelendiğinde, çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyinde en yüksek puan ortalamasının 41,83 ile babalarının eğitim durumu yükseköğretim olan öğretmen adaylarına ait olduğu, bunları sırasıyla babalarının eğitim durumu 39,40 ortalama ile ortaöğretim, 39,34 ortalama ile ilköğretim olan öğretmen adaylarının izlediği görülmektedir. Aynı zamanda katılımcıların %42,5’i babalarının eğitim durumu ilköğretim olan öğretmen adayları, %27,5’i babalarının eğitim durumu ortaöğretim olan öğretmen adayları, %30’u babalarının eğitim durumu yükseköğretim olan öğretmen adaylarından oluşmaktadır. Yukarıdaki tabloda yer alan değerler incelendiğinde, eğitim durumu ile tutum puanları arasında doğru orantı olduğu görülecektir. Yani, öğretmen adaylarının baba eğitim durumları yükseldikçe çevre sorunlarına yönelik tutumlarının da aynı derecede yükseldiği görülmektedir. Oluşan bu tablo ise eğitim faktörünün çevre sorunları üzerinde büyük önem arz ettiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Öğretmen Adaylarının Babalarının Eğitim Durumuna Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerinin Farklılaşmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları Tablo 7’de Verilmiştir.

Tablo 7: Öğretmen Adaylarının Babalarının Eğitim Durumuna Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Baba Eğitim Durumu	KT	sd	KO	F	P
Gruplar Arası	248,687	2	124,343	4,824	,009
Grup İçi	5077,933	197	25,776		
Toplam	5326,620	199			

Tablo 7 incelendiğinde, öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyinde babalarının eğitim durumu açısından anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Hesaplanan F değeri (F=4,824, p<,05), gruplar arasında ,05 düzeyinde anlamlı bir farkın olduğunu ifade etmektedir.

Grupların Puan Ortalamalarının Hangi Grupların Lehine Olduğunu Tespit Etmek İçin Yapılan TUKEY Testi Sonuçları Tablo 8’de Verilmiştir.

Tablo 8: Öğretmen Adaylarının Babalarının Eğitim Durumuna Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeyi Puan Ortalamalarına İlişkin TUKEY Testi Sonuçları

(I) Baba Eğitim Durumu	(J) Baba Eğitim Durumu	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	P
İlköğretim	Yükseköğretim	-2,43333(*)	,014
Ortaöğretim	Yükseköğretim	-2,43333(*)	,029
Yükseköğretim	İlköğretim	2,43333(*)	,014
	Ortaöğretim	2,43333(*)	,029

Öğretmen adaylarının babalarının eğitim durumu açısından çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri arasındaki fark incelendiğinde babalarının eğitim durumu ilköğretim olan öğretmen adayları ile babalarının eğitim durumu ortaöğretim ve yükseköğretim olan öğretmen adayları arasında ,05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olduğu Tablo 8’de görülmektedir. Bu bulguya göre, babalarının eğitim durumu ilköğretim olan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri babalarının eğitim durumu ortaöğretim ve yükseköğretim olan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeylerinden anlamlı düzeyde düşüktür. Bununla birlikte çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyi en yüksek olan öğretmen adayları, babalarının eğitim durumu yükseköğretim olanlardır. Elde edilen bulgular, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının baba eğitim durumu değişkenine göre eğitim durumunun yüksekliği açısından çevre sorunlarına yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği yorumu yapılabilir.

7.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının, annelerinin eğitim düzeyine göre çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerinin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Düzeyde Farklılaşma Durumunu Ortaya Koymak Amacıyla Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları Tablo 9, Tablo 10 ve Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 9: Öğretmen Adaylarının Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeyleri

Anne Eğitim Durumu	N	\bar{x}	Std. Sapma
İlköğretim	142	39,51	5,14
Ortaöğretim	38	40,34	5,13
Yükseköğretim	20	44,10	3,61
Toplam	200	40,13	5,17

Tablo 9 incelendiğinde, çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyinde en yüksek puan ortalamasının 44,10 ile annelerinin eğitim durumu yükseköğretim olan öğretmen adaylarına ait olduğu, bunları sırasıyla annelerinin eğitim durumu 40,34 ortalama ile ortaöğretim, 39,51 ortalama ile ilköğretim olan öğretmen adaylarının olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcıların %71'i annelerinin eğitim durumu ilköğretim olan öğretmen adayları, %19'u annelerinin eğitim durumu ortaöğretim olan öğretmen adayları, %10'u annelerinin eğitim durumu yükseköğretim olan öğretmen adaylarından oluşmaktadır. Yukarıdaki tabloda yer alan verilerden de anlaşılacağı üzere, öğretmen adaylarının tutum puanları ile anne eğitim durumları arasında doğru orantı olduğu görülmektedir. Tablodaki verilerden hareketle, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyinin düşük veya yüksek olmasının çevre sorunlarına yönelik tutumlarını anlamlı düzeyde değiştirdiği yorumu yapılabilir. Anne eğitim düzeyi yüksek olan öğretmen adaylarının tutum puanlarının daha yüksek olması, çevre sorunlarının azaltılması konusunda eğitimin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Öğretmen Adaylarının Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerinin Farklılaşmasına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Öğretmen Adaylarının Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeylerine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Anne Eğitim Durumu	KT	sd	KO	F	p
Gruplar Arası	370,796	2	185,398	7,370	,001
Grup İçi	4955,824	197	25,156		
Toplam	5326,620	199			

Tablo 10 incelendiğinde, çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyinde öğretmen adaylarının annelerinin eğitim durumu açısından anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Hesaplanan F değeri ($F=7,370$, $p<,05$), gruplar arasında ,05 düzeyinde anlamlı bir farkın olduğunu ifade etmektedir.

Grupların Puan Ortalamaları Arasındaki Farkın Hangi Grupların Lehine Olduğunu Tespit Etmek İçin Yapılan TUKEY Testi Sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11: Öğretmen Adaylarının Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeyi Puan Ortalamalarına İlişkin TUKEY Testi Sonuçları

(I) Anne Eğitim Durumu	(J) Anne Eğitim Durumu	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	P
İlköğretim	Yükseköğretim	-4,58592(*)	,001
Ortaöğretim	Yükseköğretim	-3,75789(*)	,020
Yükseköğretim	İlköğretim	4,58592(*)	,001
	Ortaöğretim	3,75789(*)	,020

Öğretmen adaylarının annelerinin eğitim durumu açısından çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri arasındaki fark incelendiğinde annelerinin eğitim durumu ilköğretim olan öğretmen adayları ile annelerinin eğitim durumu ortaöğretim ve yükseköğretim olan öğretmen adayları arasında ,05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olduğu Tablo 11’de görülmektedir. Bu bulguya göre annelerinin eğitim durumu ilköğretim olan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri annelerinin eğitim durumu ortaöğretim ve yükseköğretim olan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeylerinden anlamlı düzeyde düşüktür. Benzer şekilde annelerinin eğitim durumu ortaöğretim olan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyleri annelerinin eğitim durumu yükseköğretim olan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyinden anlamlı düzeyde düşüktür. Bununla birlikte çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyi en yüksek olan öğretmen adayları, annelerinin eğitim durumu yükseköğretim olan öğretmen adaylarıdır. Yukarıdaki verilerden açıkça görülmektedir ki, gelecekte çevre sorunlarının en aza indirilmesi için günümüzden başlanarak bu konuda verilecek olan eğitimlerin kesintisiz ve kaliteli bir şekilde devam etmesi gerekmektedir. Gelişim dönemlerine göre çocuğun ilk örnek alacağı, ilk etkileneceği kişilerin anne ve babaları olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla anne ve babaların eğitilmesi konusunda çeşitli çalışmaların yapılması, bu sorunların azaltılması lehine faydalı olacaktır.

8. SONUÇLAR

Eğitimlerinde yeterli derecede bilinç derecesine sahip olamamış insanların çevreye verdikleri zarar uzun zamandan beri sürmektedir. Sorunların çözümlenmesinde ya da sorunların ortaya çıkmadan önce önlenmesinde düzenlemelere gereksinim vardır. Bu düzenlemelerin amacına ulaşabilmesi için de öncelikli olarak toplumsal ve kültürel yapının özellikleri ve grupların çevre sorunlarına yönelik tutumları belirlenmelidir. Bu amaçla yapılacak olan araştırmalar sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

Gelecek nesilleri yetiştirecek olan öğretmen adaylarının, çevre sorunlarına yönelik tutumlarının ölçülmesi ve belirtilen alt problemlerin çözüme ulaştırılmasını sağlamak amacıyla Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve İDKAB Öğretmenliği lisans programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarına uygulanan “Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Ölçeği”nin yanıtları, istatistiksel yöntemle değerlendirilmiş ve elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1- Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri lisans programına göre en yüksek puan ortalamasının ($\bar{x} = 40,88$) ile Türkçe Öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olduğu, bunları sırasıyla ($\bar{x} = 40,48$) ortalama ile İDKAB Öğretmenliği, ($\bar{x} = 40,10$) ortalama ile Fen Bilgisi Öğretmenliği, ($\bar{x} = 39,06$) ortalama ile Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının izlediği görülmektedir. Ancak yapılan istatistiksel analiz, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri lisans programı ile tutum arasındaki bu farkın anlamlı düzeyde olmadığını göstermektedir ($f=1,142, p>,05$).

2- Araştırmaya katılan kız öğretmen adaylarının tutum puanları ortalamaları ($\bar{x} = 40,71$), erkek öğretmen adaylarının tutum puanları ortalamalarından ($\bar{x} = 39,38$) daha yüksek bulunmuştur. Ancak yapılan istatistiksel analiz, cinsiyetle tutum puanları arasındaki bu farkın anlamlı düzeyde olmadığını göstermektedir ($t_{208}=1,81, p>,05$).

3- Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyinde en yüksek puan ortalamasının ($\bar{x} = 40,63$) ile üniversiteye kentsel alanlardan gelen öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. ($\bar{x} = 39,23$) puan ortalaması ile kırsal alanlardan gelen öğretmen adaylarının bunu takip ettiği görülmektedir. Ancak yapılan istatistiksel analiz, üniversiteye gelmeden önce yaşanan yerleşim yeri ile tutum puanları arasındaki bu farkın anlamlı düzeyde olmadığını göstermektedir ($t_{208}=-1,85, p>,05$).

4- Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyinde en yüksek puan ortalamasının ($\bar{x} = 41,83$) ile babalarının eğitim durumu yükseköğretim olan öğretmen adaylarına ait olduğu, bunları sırasıyla babalarının eğitim durumu ($\bar{x} = 39,40$) ortalama ile ortaöğretim, ($\bar{x} = 39,34$) ortalama ile ilköğretim olan öğretmen adaylarının izlediği görülmektedir. Yapılan istatistiksel analiz, öğretmen adaylarının babalarının eğitim durumları ile tutum puanları arasındaki bu farkın anlamlı düzeyde olduğunu göstermektedir ($f=4,824, p<,05$). Burada ortaya çıkan anlamlı fark, babalarının eğitim seviyesi yüksek olan öğretmen adayları lehine çıkmıştır.

5- Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutum düzeyinde en yüksek puan ortalamasının ($\bar{x} = 44,10$) ile annelerinin eğitim durumu yükseköğretim olan öğretmen adaylarına ait olduğu, bunları sırasıyla annelerinin eğitim durumu ($\bar{x} = 40,34$) ortalama ile ortaöğretim, ($\bar{x} = 39,51$) ortalama ile ilköğretim olan öğretmen adaylarının olduğu görülmektedir. Yapılan istatistiksel analiz, öğretmen adaylarının annelerinin eğitim durumları ile tutum puanları arasındaki bu farkın anlamlı düzeyde olduğunu

göstermektedir ($F=7,370$, $p<,05$). Burada ortaya çıkan anlamlı fark, annelerinin eğitim seviyesi yüksek olan öğretmen adayları lehine çıkmıştır.

9. TARTIŞMA

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri lisans programlarının onların çevre sorunlarına yönelik tutumlarını etkileyebileceği öngörülmüştü. Fakat yapılan istatistiksel analizde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği, İDKAB Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği’nde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının buldukları lisans programı ile tutum puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmadığı görülmüştür. Alanda yapılan bazı çalışmalarda, lisans programı ile çevre sorunlarına yönelik tutumlar arasında bir ilişki olmadığı, bazı çalışmalarda ise lisans programı ile çevre sorunlarına yönelik tutumlar arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Örneğin,

Karadayı (2005), “Ortaöğretim Öğretmenlerinin Küresel, Ulusal ve Yerel Çevre Sorunları Hakkındaki Görüşleri” adlı çalışmasında elde edilen verilere göre de öğrenim görülmekte olan lisans programı ile tutum puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir (Akt. Aksu, 2009, 66).

Bunun aksine, Kahyaoğlu (2005), “İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumları” adlı çalışmasında elde edilen verilere göre, öğretmen adaylarının bulunduğu program ile çevreye yönelik tutumları arasında fark olduğu tespit edilmiştir. Şama (1997), “Üniversite Gençliğinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları” adlı çalışmasında elde edilen verilere göre de, öğretmen adaylarının bulunduğu program ile çevreye yönelik tutumları arasında fark olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın başlarında cinsiyet değişkeninin çevre sorunlarına yönelik tutumları etkileyebileceği öngörülmüştü. Fakat araştırmaya katılan erkek öğretmen adaylarının tutum puanları ortalamaları ile kız öğretmen adaylarının tutum puanları ortalamaları birbirine oldukça yakın bulunmuş ve yapılan istatistiksel analiz de cinsiyetlerin tutum puanları arasındaki bu farkın anlamlı düzeyde olmadığını göstermektedir. Alanda yapılan bazı çalışmalarda, cinsiyet ile çevre sorunlarına yönelik tutumlar arasında bir ilişki olmadığı, bazı çalışmalarda ise cinsiyet ile çevre sorunlarına yönelik tutumlar arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Örneğin,

Akbaş (2007), “Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarında Çevre Olgusunun Araştırılması”; Altın (2001), “Biyoloji Öğretmeni Adaylarında Çevre Eğitimi”; Karadayı (2005), “Ortaöğretim Öğretmenlerinin Küresel, Ulusal ve Yerel Çevre Sorunları Hakkındaki Görüşleri (Sakarya İli

Örneği)” adlı çalışmalarında elde edilen verilere göre de, çevreye karşı tutumla cinsiyet arasında bir ilişki olmadığı bulunmuştur (Akt. Aksu, 2009, 65).

Elde edilen sonuçların aksine, Çabuk ve Karacaoğlu (2003), “Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi” ile Şama (2003), “Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları” adlı çalışmalarında, çevreye yönelik tutumlar ve cinsiyet arasında kız öğrenciler lehine fark bulunmuştur (Akt. Aksu, 2009, 65).

Erol (2005), “Sınıf Öğretmenliği İkinci Sınıf Öğrencilerinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları”; Erol ve Gezer (2006) “Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarının Çevreye ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları”; Özdemir (2003) “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Çevre Bilgi ve Bilinçlerinin Araştırılması” ile adlı çalışmalarda da cinsiyet ve tutum puanları arasında kız öğrenciler lehine fark bulunduğu ortaya konulmuştur.

Araştırmanın başlarında yerleşim yeri değişkeninin çevre sorunlarına yönelik tutumları etkileyebileceği öngörülmüştü. Fakat araştırmaya katılan öğretmen adaylarının üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları yerleşim yerleri ile tutum puanları ortalamaları birbirine oldukça yakın bulunmuş ve yapılan istatistiksel analiz de üniversiteye gelmeden önce yaşanan yerleşim yeri ile tutum puanları arasındaki bu farkın anlamlı düzeyde olmadığını göstermektedir.

Yapılan çalışmanın aksine, Şama (1997), “Üniversite Gençliğinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları” adlı çalışmasında elde edilen verilere göre, büyük yerleşim yerlerinden gelen öğrenciler lehine fark bulunmuştur (Akt. Aksu, 2009, 65).

Tuncer, Sungur, Tekkaya ve Ertepinar (2004), yaptıkları çalışmada, Ankara’nın kırsal ve kentsel alanlarında yaşayan 6. sınıf öğrencilerinin, çevreye yönelik tutumlarını araştırmışlardır. Araştırmanın sonucunda kentsel alanlarda yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının, kırsal alanlarda yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur (Akt. Gökçe, Kaya, Aktay ve Özden, 2007, 456).

Araştırmanın başlarında baba eğitim düzeyi değişkeninin çevre sorunlarına yönelik tutumları etkileyebileceği öngörüldü. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının babalarının eğitim durumu ile tutum puanları ortalamaları birbirine fazla yakın bulunmamış ve yapılan istatistiksel analiz de öğretmen adaylarının babalarının eğitim durumları ile tutum puanları arasındaki bu farkın anlamlı düzeyde olduğunu göstermektedir. Alanda yapılan bazı çalışmalarda, baba eğitim durumu ile çevre sorunlarına yönelik tutumlar arasında bir ilişki

olmadığı, bazı çalışmalarda ise baba eğitim durumu ile çevre sorunlarına yönelik tutumlar arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Örneğin,

Şama (1997), “Üniversite Gençliğinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları” adlı çalışmasında elde edilen verilere göre de, baba eğitim düzeyi yüksek olan öğrenciler lehine bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Özmen, Çetinkaya ve Nehir, 2005, “Üniversite Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları” adlı çalışmada, ebeveyni üniversite mezunu olan üniversite öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutum puanları, ebeveyni üniversite mezunu olmayan üniversite öğrencilerine göre daha yüksek bulunmuştur (Akt. Aksu, 2009, 35-65).

Elde edilen sonuçların aksine, Malkoç (2011), “ Sınıf Öğretmeni Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumlarının ve Bilişsel Farkındalık Becerilerinin İncelenmesi” adlı çalışmasında elde edilen verilere göre, öğretmen adaylarının babalarının eğitim düzeyi ile çevreye yönelik tutumları arasında herhangi bir farklılık görülmemiştir. Erol (2005), “Sınıf Öğretmenliği İkinci Sınıf Öğrencilerinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları” adlı çalışmasında elde edilen verilere göre de, öğretmen adaylarının babalarının eğitim düzeyi ile çevreye yönelik tutumları arasında herhangi bir farklılık görülmemiştir. Hatta bu çalışmada, babalarının eğitim durumları düşük olan öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumları, babalarının eğitim durumları yüksek olanlara göre daha yüksek olduğu ve çevreye karşı daha duyarlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada ise babalarının eğitim düzeyi yüksek olan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları, babalarının eğitim durumu düşük olanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Eğitim seviyesi yüksek olan ebeveynlerin yetiştirdikleri çocukların eğitim seviyesi de yüksek olacaktır. Çünkü bu tür ebeveynler, çocuklarının eğitime özen göstermektedirler. Dolayısıyla eğitim seviyesi yüksek olan insanların çevreye bakış açıları olumlu yönde gelişebilmekte ve bu insanlar, çevreye yönelik olumlu tutumlar geliştirebilmektedirler.

Araştırmanın başlarında anne eğitim düzeyi değişkeninin çevre sorunlarına yönelik tutumları etkileyebileceği öngörüldü. Çünkü ebeveynlerin yüksek seviyede eğitilmiş olmaları, yetiştirecekleri bireylerin de eğitim seviyesini etkileyebilmektedir. Bireyler, eğitilmiş ebeveynler tarafından eğitildiği zaman çevreye karşı olumlu tutumlar geliştirebilmektedir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının annelerinin eğitim durumu ile tutum puanları ortalamaları birbirine fazla yakın bulunmamış ve yapılan istatistiksel analiz de öğretmen adaylarının

annelerinin eğitim durumları ile tutum puanları arasındaki bu farkın anlamlı düzeyde olduğunu göstermektedir.

Özmen, Çetinkaya ve Nehir, 2005, "Üniversite Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları" adlı çalışmada, ebeveyni üniversite mezunu olan üniversite öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutum puanları, ebeveyni üniversite mezunu olmayan üniversite öğrencilerine göre daha yüksek bulunmuştur (Akt. Aksu, 2009, 35).

Yapılan çalışmanın aksine, Erol (2005), "Sınıf Öğretmenliği İkinci Sınıf Öğrencilerinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları" adlı çalışmasında elde edilen verilere göre, öğretmen adaylarının annelerinin eğitim düzeyi ile çevreye yönelik tutumları arasında herhangi bir farklılık görülmemiştir. Malkoç (2011), "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumlarının ve Bilişsel Farkındalık Becerilerinin İncelenmesi" adlı çalışmasında elde edilen verilere göre de, öğretmen adaylarının annelerinin eğitim düzeyi ile çevreye yönelik tutumları arasında herhangi bir farklılık görülmemiştir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, T., (2007). *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarında Çevre Olgusunun Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Aksu, Y. ve Erduran Avcı, D. (2009). Fen ve Teknoloji ile Sınıf Öğretmenlerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum ve Görüşlerinin Belirlenmesi. Burdur İli Örneği, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 59-80.
- Aksu, Y. (2009). *Fen ve Teknoloji İle Sınıf Öğretmenlerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye'de Çevre ve İlköğretimde Çevre Eğitimi. Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi A.B.D. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (2), 600.
- Altın, M. (2001). *Biyoloji Öğretmen Adaylarında Çevre Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Atasoy, E. (2005). *Çevre İçin Eğitim: İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Çalışma*. Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Basile, C. G. (2000). Environmental Education as A Catalyst for Transfer of Learning in Young Children. *The Journal of Environmental Education*, 32(1), 21-27.
- Çabuk, B. ve Karacaoğlu, C. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36 (1-2), 189-198.
- Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Tematik Paneli (2003). *Vizyon ve Öngörü Raporu*. Ankara.
- Domka, L. (2004). Environmental Education at Pre-School. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 13(3), 258-263.

- Erol, H.G. (2005). *Sınıf Öğretmeliği İkinci Sınıf Öğrencilerinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Erol, H.G. ve Gezer, K. (2006). Sınıf Öğretmeliği İkinci Sınıf Öğrencilerinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. *International Journal Of Environmental and Science Education*, 1(1), 65 – 77.
- Kabaş, D. (2004). *Kadınların Çevre Sorunlarına İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Çevre Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kahyaoğlu, M. , Daban, Ş. ve Yangın, S. (2008). İlköğretim Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumları. *Diyarbakır Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 11, 42-52.
- Karadayı, G., (2005). *Ortaöğretim Öğretmenlerinin Küresel, Ulusal ve Yerel Çevre Sorunları Hakkındaki Görüşleri (Sakarya İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Karalar, İ. (1995). Çevresel Etki Değerlendirmesi. *Yeni Türkiye Çevre Özel Sayısı*, Temmuz-Ağustos, 1. s. 5.
- Kaya, E. , Akıllı, M. ve Sezek, F. (2009). Lise Öğrencilerinin Çevreye Karşı Tutumlarının Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 43-54.
- Kocakurt, Ö. ve Güven, S. (2005). Çevre, Aile ve Çocuk. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 30, 34–38.
- Littledyke, M. (2004). Primary Children’s Views on Science and Environmental Issues: Examples of Environmental Cognitive and Moral Development. *The Journal of Environmental Education Research*, 10(2), 217–235.
- Malkoç, H. (2011). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumlarının ve Bilişsel Farkındalık Becerilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Palmer, J. A. (1995). Environmental Thinking in The Early Years: Understanding and Misunderstanding of Concepts Related to Waste Management. *The Journal of Environmental Education Research*. 1(1), 35-45.
- Paraskevopoulos, S., Padeliadu, S. and Zafiropoulos, K. (1998). Environmental Knowledge of Elementary School Students in Greece. *The Journal of Environmental Education*, 29(3), 55-60.
- Shepardson, D. P. (2005). Student Ideas: What Is An Environment?. *The Journal of Environmental Education*, 36(4), 49-58.
- Şahin Nevin, F. (2004). Yüksek Öğretimde Öğrenci Merkezli Çevre Eğitimi Dersine Yönelik Bir Uygulama. *Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 113-128.
- Şama, E., (1997). *Üniversite Gençliğinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları (Gazi Eğitim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma)*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şama, E., (2003). Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 99-110.
- Şimşekli, Y. (2001). "Bursa’da Uygulamalı Çevre Eğitimi” Projesine Seçilen Okullarda Yapılan Etkinliklerin Okul Yöneticisi ve Görevli Öğretmenlerin Katkısı Yönünden Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 73-82.

- Özbey, F. R. (2002). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Turizm Kalkınması. *Uluslararası Bilim Konferansı*, Eskişehir, s. 2-3.
- Özdemir, A. (2003). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Çevre Bilgi ve Bilinçlerinin Araştırılması*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Özmen, D., Çetinkaya, A. ve Nehir, S., (2005). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*. 4(6), 330- 344.
- Öztürk, C. ve Oltuoğlu, R. (2003). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller (2.baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Taşkın, Ö. ve Şahin, B. (2008). Çevre Kavramı ve Altı Yaş Okul Öncesi Çocuklar. *Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi* 1 (23), 10.
- Taşkın, Ö. 2004. *Postmaterialism, New Environmental Paradigm and Ecocentric Approach: "A Qualitative and Quantitative Study of Environmental Attitudes of Turkish Senior High School Students"*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Indiana University, Bloomington, IN.
- Yılmaz, Ö., Boone, W. and Andersen, H., (2004). Views of Elementary and Middle School Turkish Students Toward Environmental Issues. *International Journal of Science Education*, 26(12), 1527-1546.
- Yücel, S. ve Morgil, İ. (1998). Yükseköğretimde Çevre Olgusunun Araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 84-91.